

ALI STE VEDELI?

SV. JURIJ, IME IN LEGENDA

Ime Jurij izhaja iz grške besede za obdelovalca zemlje, kmeta po naše. To ni slučajno, saj je praznik sv. Jurija v času zgodnjega krščanstva združil številne običaje, ki so jih že tisočletja obeleževali v imenu poganskih božanstev. Legenda pripoveduje, da je bil sveti Jurij, po grško Georgios, vojak v Kapadokiji, današnja Turčija. Za krščansko vero je prestal mučeništvo in je postal zavetnik vojakov. Upodablja ga v viteški opravi s ščitom in sulico na belem konju v spopadu z zmajem. Glede na spomladanski čas praznovanja, svetnik pooseblja moči narave, ki ob koncu zime premagajo temo in umiranje zimske dobe. Zmaj pa predstavlja zlo, ki preprečuje rast, tako narave kot človekove in božje dobrote. God sv. Jurija praznujejo 23. aprila v krajih do Drave, 24. aprila pa v krajih čez Dravo.

JURIJEVA BORBA Z ZMAJEM

Raziskovalci predvidevajo, da je zgodba o Jurijevi borbi z zmajem nastala nekje v vzhodnem Sredozemlju. Najstarejši znani opis tega boja, v katerem Jurij s sulico premaga zmaja in reši lepo kraljično, je ohranjen v starovisokonemški pesmi iz 9. stoletja. Vitez sv. Jurij, ki s sulico prebada zmaja, v kulturni zgodovini simbolizira zmago krščanstva nad poganstvom.

ŽUPNE CERKVE SV. JURIJA V SREDNJEM VEKU

V 10. stoletju, ko je današnji slovenski prostor postal sestavni del Svetega Rimskega cesarstva, je Sv. Jurij kot zavetnik župnijskih cerkva igral pomembno vlogo pri krščanskem misijonu tudi v naših krajih. Cerkve sv. Jurija spadajo med najstarejše na Slovenskem. Prvi župniji, ki sta bili na Štajerskem ustanovljeni proti koncu 10. stoletja, sta poimenovani po sv. Juriju. Cerkev sv. Jurija v Hočah je bila župnijsko središče takratnega Zgornjega Podravja, cerkev sv. Jurija na Ptujju pa Spodnjega Podravja.

JURJEVANJE

Jurjevanje je pomladno slavje sončnega boga, ko je zima dokončno premagana. Poganskega boga pomladi – Vestnika, je v krščanski dobi zamenjal sv. Jurij, ki so ga v ljudskih običajih spremenili v Zelenega Jurija – prinašalca pomladi. V Beli krajini vaški fantje posekajo in olupijo drevo, ki ga dekleta okrasijo s cvetnimi vencami in pisanimi rutami. Z Zelenim Jurijem (fantom, ki ga ovijejo z bukovim zelenjem in bršljanom) grejo na obhod po vasi in poljih, piskajo na piščali, pojejo in rajajo, da bi odgnali zle duhove, ki ogrožajo rast na poljih. Zvečer si zakurijo Jurijev kres in se gostijo z darovi, ki so jih dobili na obhodu po vasi.

Na Štajerskem se je nekdanj Zeleni Jurij na vaškem travniku moral spopasti z Raboljem, v slamo in kožuh oblečenim možem, ki je predstavljal zimo. Vedno je zmagal Zeleni Jurij, vedno je zmagala pomlad nad zimo.

PESEM, KI SE POJE ZA JURJEVO

Došel je, došel sv. Juraj,
Donesel je pedanj dugo travico,
Lakat dugo mladico.
Dajte mu, dajte,
Jur'ja darovajte.
Dajte mu pogače,
Da mu noge poskoče.
Dajte mu vina,
Da mu ne bo zima.
Dajte mu pleče,
Da vam kaj ne reče.
Dajte mu hajde,
Da se doma najde.
Dajte mu žita,
Da se doma pita,
Dajte mu groš,
da mu dojde još.
Dreta mi je v Ljubljani,
Šilo mi je v Metliki.
Dotle mi to zberemom
Cokle si razderemo.
Haj, haj! – –
Bo li skoro kaj?

LJUDSKO IZROČILO IN SLOVANSKA MITOLOGIJA

V pesmih severozahodne Hrvaške in vzhodne Slovenije, ki jih za Jurjevo prepevajo koledniki, so ohranjeni deli mita o krogotoku življenja. Mit se začne na zimski obrat, ko se rodi mladi bog, Božič. Še isti dan ga koledniki, odposlanci boga Velesa odpeljejo v podzemlje, kjer preživi mladost. Na svet se vrne na Jurjevo, kot mladenič, ki odklene naravo. Na kresni večer se poroči z lepo boginjo Maro. Poneje jo prevara, zato ga ubije. Vendar umre le navidezno. Ponovno se rodi kot mladi bog, Božič.

NORI "JURO" NA SLOVAŠKEM

NORI »JURO« NA SLOVAŠKEM

Na Slovaškem so praznovali dan svetega Jurija 24. aprila, kot dan prehoda med zimo in poletjem. Verjeli so, da na ta dan »zemlja odpira« in iz podzemlja prihajajo temne sile, ki lahko ljudem škodujejo. Tudi čarovnice, ki ob polnoči nabirajo zdravilne rastline, imajo takrat večjo moč. Zato so na predvečer sv. Jurija kurili na poljih velike ognje, pri katerih so deklice pele in so jih fantje preskakovali ter se vsi skupaj družili globoko v noč. Prihod pomladi in definitivni konec zime so praznovali s humorjem in z zabavo, zato so to noč so bile dovoljene norčije. Mladi fantje so recimo odmontirali dvoriščna vrata in jih zvelkli na streho hiše, ali so kolesa od voza obesili visoko na drevesa. Ponekod so razstavili cele vozove, zvelkli jih na streho ter jih tam ponovno sestavili, čemur se je smejala cela vas. Po prazniku svetega Jurija so gnali živino prvič na visokogorsko pašo, pri tem so si pomagali s korobači, ki jih je na velikonočno »belo« soboto požegnal duhovnik skupaj z velikonočno šunko in jajci.

ODKOD DIVJE ANEMONE V GOZDU?

ODKOD DIVJE ANEMONE V GOZDU?

Zgodba pripoveduje o prelepem mladeniču Adonisu. Vanj sta se zaljubili Afroditina, boginja ljubezni in Perzefona, boginja podzemlja. V spor med razvnetima nebeščankama je posegel Zevs in razsodil, da naj mladenič prebije pri vsaki pol leta. Odločitev pa ni bila povšeči Aresu, skrivnemu Afroditinemu ljubimcu. Domislil se je grde prevare in se spremenil v divjega merjasca. Z ostrimi čekani je umoril Adonisa, ki se mu je približal s kopjem v roki. Prelepi mladenič je izdihnil v Afroditinem naročju. Žalujoča boginja je v njegovo kri, ki je oškropila gozdna tla, kanila eterično olje in trato so prekrile divje anemone.

KAJ PA NARCISE?

KAJ PA NARCISE?

Rimski pesnik Ovidij omenja prelepega mladeniča, ki so ga rade videvale tako dekleta kot fantje. On pa je do vseh ostajal vzvišeno hladen. Ganila ga ni nit ljubezen prelestne nimfe Eho, ki je od žalosti propadla. Od lepotice je v gozdu ostal smo še odmev njenega glasu. Mladeničeva oholost je razsrdila boginjo ljubezni Afroditino, ki je nazadnje Narcisa kruto kaznovala. Ko se je v gozdu žejen sklonil nad tolmun in je v gladini uzrl svojo lastno podobo, se je vanjo nesmrtno zaljubil. A podoba v vodi se mu je nenehno izmikala. Mladenič je od hrepenenja shiral na bregu potočka in se nazadnje spremenil v narciso.

ORFEJ

ali BOŽANSKI PEVEC
VEČNE NARAVE

ORFEJ ALI BOŽANSKI PEVEC VEČNE NARAVE

Orfej, božanski igralec na liro, je s pomladjo povezan simbolno. Njegov odhod v podzemlje pomeni zmago nad smrtjo, in s tem tudi nad zimo, njegova pesem pa slavljenje večnega obnavljanja narave.

Orfej je bil sin tračanskega kralja. Na harfo je igral s tolikšno milino, da so ob zvokih vsa živa bitja ganjena obstala. Njegova ljubljena Evridika je še rosno mlada umrla zaradi kačjega pika. V žalosti se je spustil ponjo v podzemlje. Tam je vse je ganil z glasbo, vrnilo so mu Evridiko, še prej pa je moral obljubiti, da se na poti ne bo ozrl nazaj. Tik pred izhodom se je v strahu, ker ni čul stopinj, obrnil nazaj. Evridika ga je z vzdihom za zmeraj zapustila, pevec pa se je umaknil v samoto narave. Igral je le še žalostne pesmi, z njim je žalovala vsa živa in neživa narava.

Orfejski motiv osamljenega žalovanja je motiv potovanja v onostranstvo, človekove minljivosti in neminljivosti narave. V antiki so na nagrobnikih pogosto upodabljali Orfeja, kasneje pa njegova podoba ponazarja Kristusa, vladarja nad vsem živim in neživim svetom.

Na ptujskem Orfejevem spomeniku, ki je v resnici nagrobnik iz 2. stoletja, je še opazen motiv božanskega Orfeja z liro. Sredi gozda ga zamaknjeno poslušajo živali. Motiv razkriva bolečino slovesa, na človekovo minljivost in lepoto trajnosti narave.

mars

Besedilo:
Društvo za interpretacijo dediščine Slovenije
Podobe ilustrirala:
Alja Krofl, Zavod MARS Maribor